

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه و تقریر و بیان

تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۲۹/ محرم الحرام ۱۴۴۷ هـ، ق موافق ۶/ اسد ۱۴۰۴ هـ، ش

اسراف در هرچیز ممنوع است بخصوص در استعمال آب و برق

بسم الله الرحمن الرحيم

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى إِحْسَانِهِ، وَالشُّكْرُ لَهُ عَلَى تَوْفِيقِهِ وَامْتِنَانِهِ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ تَعْظِيمًا لِشَانِهِ، وَأَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ الدَّاعِي إِلَى رِضْوَانِهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا، أَمَا بَعْدُ:

قال الله سبحانه وتعالى: (يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ) [الاعراف: ۳۱]

حضار گرامی و شنوندگان محترم!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

الله جل جلاله نعمت‌های گوناگونی را بر ما انسان‌ها ارزانی داشته است، تا ما از نعمت‌های پروردگار استفاده کنیم و در برابر آن‌ها شکر خداوند متعال را به جا آوریم. از جمله‌ی آن نعمت‌ها، آب است که از این آب، برق نیز تولید می‌شود و ما در شب و روز، در تمام بخش‌های زندگی از آن بهره‌برداری می‌کنیم و نیازهای خود را با آن برطرف می‌سازیم.

الله جل جلاله انواع و اقسام نعمت‌ها را به ما عطا کرده است؛ اما هنگام استفاده از این نعمت‌ها، یک شرط مهم را بر ما واجب کرده، و آن این است که از اسراف خودداری کنیم. الله تعالی فرموده است که بخورید و بیاشامید، ولی اسراف و نکنید؛ زیرا که از یک‌سو اسراف موجب نارضایتی الله تعالی می‌شود و از سوی دیگر، اسراف سبب زوال نعمت‌هایتان می‌گردد.

الله تعالی فرموده است: (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ) [الاعراف: ۳۱]

ترجمه: بخورید و بیاشامید، ولی اسراف نکنید، زیرا خداوند مسرفان را دوست ندارد.

امام عطاء بن ابي رباح رحمه الله می‌فرماید: (نهي عن الإسراف في كل شيء) یعنی: در هر چیزی از اسراف نهی شده است.

حافظ ابن کثیر می‌گوید: اسراف در خوردن، به عقل و بدن آسیب می‌رساند. (ابن کثیر، جلد ۲، صفحه ۲۲۳)

در آیه مبارکه فوق، تهدید شدیدی وجود دارد، زیرا خداوند متعال افراد اسراف کار را دوست ندارد و کسی که مورد رضایت خداوند نباشد، از اهل دوزخ خواهد بود.

همچنین در احادیث بی‌شمار، از اسراف نهی شده است، به‌ویژه اسراف در خوردن و آشامیدن.

حضرت پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است: «كُلُوا وَاشْرَبُوا وَابْسُؤُوا وَتَصَدَّقُوا فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ وَلَا مَخِيلَةٍ» صحیح بخاری (۴۴۷/۱۴)

ترجمه: بخورید و بیاشامید و بپوشید و صدقه بدهید؛ اما بدون اسراف و تکبر.

اسراف عمل حرام است که خداوند متعال در آیات بی‌شماری از آن نهی فرموده است.

اسراف در حقیقت، به تجاوز از حد اطلاق می‌شود.

امام ابن عابدین رحمه الله در تعریف اسراف چنین نوشته است: اسراف یعنی مصرف کردن چیزی در جای مباح، بیشتر از نیاز. رد المحتار (۳۵۸/۲۹)

دستورهای دین مقدس اسلام این است که انسان در هر حالتی باید میانه‌روی را پیشه کند و در هر امری اعتدال را برگزیند.

اسراف در آب، در حقیقت نوعی ناشکری در برابر ماده حیاتی ای است که زندگی انسان‌ها، حیوانات، پرندگان، موجودات زنده و نباتات به آن وابسته است.

خداوند متعال فرموده است: (وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ) [الأنبياء: ۳۰]

ترجمه: و هر چیزی زنده را از آب آفریدیم آیا به وحدانیت من ایمان نمی‌آورید.

توضیح و تشریح: امام قتاده رحمه الله می‌فرماید: تمام اشیاء از آب آفریده شده‌اند و در روایت دیگری می‌فرماید که زندگی تمام موجودات زنده به وسیله‌ی آب حفظ شده است. النکت والعیون (۴۴۴/۳)

در آیه مبارکه دیگری، الله متعال فرموده است: (وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ) [النور: ۴۵] ترجمه: والله هر چیز زنده جان را از آب آفریده است.

از یک سو مردم به صورت بی‌رویه و فراوان آب را مصرف می‌کنند و از سوی دیگر، درجه حرارت زمین بالا رفته است، که به‌خاطر آن، در اکثر ولایات افغانستان سطح آب‌های زیرزمینی کاهش یافته، چشمه‌ها خشک شده‌اند، نهرها خشکیده‌اند یا در حال خشک شدن‌اند، و در بسیاری از ولایات کشت‌زارهای پاییزی کشت نشده‌اند. مردم و حیوانات در آزمایشی سخت قرار گرفته‌اند.

اسراف در آب اشکال مختلفی دارد: مانند ضایع کردن بی هدف آب، اسراف در آب هنگام آبیاری، اسراف در آب هنگام شستن وسایل نقلیه، اسراف در آب هنگام غسل و وضو، ریختن بی جهت آب، اسراف هنگام شستن خانه، دادن آب بیش از حد نیاز به باغ‌ها، استفاده از آب برای پاک کردن جوی‌ها و نهرها، آلوده کردن آب پاک، اسراف در آب در پخت‌وپز، اسراف هنگام شستن ظروف و لباس‌ها...

در حالی که دین مقدس اسلام در رابطه با اسراف در آب تأکیدات زیادی دارد و از اسراف در آب به شدت نهی کرده است.

در حدیثی شریف چنین آمده است: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِسَعْدٍ، وَهُوَ يَتَوَضَّأُ، فَقَالَ: «مَا هَذَا السَّرْفُ» فَقَالَ: أَفِي الْوُضْوءِ إِسْرَافٌ، قَالَ: «نَعَمْ، وَإِنْ كُنْتَ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ» سنن ابن ماجه (۱/ ۱۴۷)

ترجمه: از عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم در حالی که سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه وضو می گرفت، از کنار او عبور کرد. وقتی پیامبر صلی الله علیه وسلم دید سعد در وضو بیش از حد آب استفاده می کند، فرمودند: ای سعد! این چه نوع اسراف است؟ سعد گفت: یا رسول الله! آیا در وضو هم اسراف وجود دارد؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: بله! حتی اگر کنار نهر روانی باشی، در وضو هم اسراف نکن.

در این حدیث شریف می بینیم که دین مبارک اسلام حتی در وضو هم استفاده بیش از نیاز از آب و ضایع کردن بی مورد آن را نهی کرده است.

ارزش و اهمیت نعمت آب زمانی برای ما آشکار می شود که دسترسی به آن نداشته باشیم. روزی ابن السماک وارد دربار هارون الرشید شد. هارون آب خواست. ابن السماک به او گفت: ای امیرالمؤمنین! اگر این آب از تو منع شود، به چه چیزی آن را به دست خواهی آورد؟ هارون گفت: به بهای تمام پادشاهی ام آن را خواهم خرید. ابن السماک دوباره گفت: اگر خروج این آب نیز از تو منع گردد، به چه چیزی آن را می خری؟ هارون گفت: به بهای پادشاهی ام. ابن السماک گفت: پادشاهی ای که ارزشی معادل یک مشت آب دارد، سزاوار نیست که در آن رقابت شود. شذرات الذهب - ابن العماد (۱/ ۳۲۹)

ادای شکر نعمت آب، این است که در مصرف آن اسراف نشود، و اسراف در آب، ناشکری در برابر نعمت آن است.

آب نعمتی است که الله تعالی فرموده است آن را به اندازه و بر اساس نیاز از آسمان نازل میکنم، و او قادر است آن را در زمین فرو برد.

(وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ) [المؤمنون: ۱۸]

ترجمه: و از آسمان آب را به اندازه فرود آوردیم و آنرا در زمین جای دادیم و همانا ما به بردن آن توانائیم.

در آیه ای مبارکه دیگر چنین آمده است: (وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ) [الزخرف: ۱۱]

ترجمه: و آن ذاتی که از آسمان به اندازه معین آب فرود آورد.

توضیح و تشریح: خداوند متعال می‌فرماید که من به اندازه نیاز و حاجت مردم آب از آسمان نازل می‌کنم، نه آن قدر زیاد که برای مردم ضرر داشته باشد، و نه آن قدر کم که به سبب کمبود آن، انسان‌ها و حیوانات و موجودات زنده هلاک شوند.

الله متعال منابع و ذخایر آب شیرین را در زمین به شکل محدود آفریده است، در حالی که در جهان انسان‌ها آب را به شکل نامحدود و بی‌رویه مصرف می‌کنند. این تجاوز آشکار نسبت به نعمت آب است. به همین دلیل، امروز بحران کمبود آب در جهان جریان دارد، و کشورهای همسایه همیشه بر سر آب دچار اختلاف و منازعه‌اند. اگر وضعیت اقلیم خشک زمین ادامه یابد، احتمال وقوع درگیری‌های نظامی بر سر آب در برخی کشورها زیاد است.

بر همین اساس، امارت اسلامی افغانستان به سبب کمبود منابع آبی در کشور و خشک‌سالی‌های پی‌درپی، در برنامه‌های خود کنترل آب را گنجانیده است، و در هر ولایت کشور برای ذخیره‌ی آب سدهای کوچک و بزرگ ایجاد کرده است، که برخی از آن‌ها تکمیل شده و برخی در حال ساخت است.

اسراف در مصرف آب، نوعی فساد در زمین است، والله متعال از فساد در زمین نهی فرموده است. (وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا) [الأعراف: ۵۶]

ترجمه: و در زمین بعد از اصلاح آن فساد مکنید.

وجه استدلال: تمام مسلمانان و تمام شهروندان، در آب و برق به صورت مساویانه شریک و دارای حق‌اند؛ پس کسانی که در مصرف آب و برق اسراف می‌کنند، در حقیقت به حق دیگران تجاوز کرده‌اند و به آن عنصر حیاتی آسیب رسانده‌اند که همه در آن حق دارند. و این خود، نوعی فساد در زمین به شمار می‌رود.

امام قرطبی رحمه‌الله می‌گوید: (فيه مسألة واحدة وهو أنه سبحانه نهى عن كل فساد قل أو كثر بعد صلاح قل أو كثر، فهو على العموم على الصحيح من الأقوال). تفسیر قرطبی (۲/ ۲۲۶)

ترجمه: در این آیه مبارکه تنها یک مسئله نهفته است و آن این که الله تعالی از هر نوع فساد - چه کم باشد و چه زیاد - پس از اصلاح آن نهی کرده است؛ زیرا بنابر قول صحیح، آیه بر عموم حمل می‌شود.

امام ضحاک رحمه‌الله می‌گوید: (معناه لا تغوروا الماء المعين). المحرر الوجيز (۲/ ۴۷۷)

یعنی: معنای آیه این است که آب شیرین را به درون زمین فرو نبرید. یعنی کارهایی نکنید که در اثر آن، آب‌های شیرین از سطح ظاهری زمین کم شده و به لایه‌های زیرین زمین فرو روند.

اسراف در استفاده از آب‌های شیرین، به دیگران ضرر می‌رساند، و آسیب‌رسانی به دیگران در اسلام ممنوع است.

در حدیث شریف آمده است: (عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه : أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال : «لا ضرر و لا ضرار» المستدرک (۲/ ۶۶)، الموطأ - رواية يحيى الليثی (۲/ ۷۴۵)

ترجمه: از حضرت ابو سعید خدری رضی‌الله‌عنه روایت است که پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وسلم فرمود: نه کسی (ابتداءً) به دیگری ضرر برساند و نه در پاسخ، به او ضرر رسانده شود.

این، مسئولیت دینی و شرعی همه‌ی ماست که خود و خانواده‌های خود را از اسراف در مصرف آب باز داریم. و اگر دیدیم کسی در مصرف آب اسراف می‌کند، باید با زبان نرم او را نصیحت کنیم و از پیامدهای منفی عمل اسراف آگاهش سازیم. همچنین، بر ما لازم است که با ادارات دولتی در این زمینه نهایت همکاری و یاری را داشته باشیم، و دیگران را نیز از زیان‌های اسراف در مصرف آب باخبر سازیم.

هنگامی که وضو می‌گیریم، هنگام شستن موتر، خانه، حیاط، کوچه، لباس و سایر وسایل، باید کوشش کنیم که بیش از نیاز آب مصرف نکنیم. هنگام آبیاری مزرعه و باغ نیز باید تلاش کنیم تا به شیوه‌ی مدرن و قطره‌ای آبیاری کنیم.

وقتی از چاه و چشمه آب بیرون می‌کشیم، نباید آن را ضایع کنیم، و هنگام استفاده از وسایل برقی برای استخراج آب، باید از هدررفتن بیش از حد آب جلوگیری کنیم. باید لوله‌ها و ذخایر آب را بررسی کنیم و از جاری شدن بی‌مورد آب جلوگیری نماییم.

اسراف در استفاده از برق، از نگاه شرعی ممنوع است:

چنان‌که پیشتر گفتیم، اسراف در هر چیز ممنوع و حرام است؛ به‌ویژه در آن مواردی که همه مردم در آن شریک و دارای حق‌اند، مانند آب و برق. ممنوعیت اسراف در این موارد به این دلیل شدیدتر است که در آن، دیگران نیز متضرر می‌شوند.

اگر در مصرف برق اسراف شود، برق در کشور بیشتر کاهش خواهد یافت؛ که در نتیجه‌ی آن، برق در خانه‌ها کمتر خواهد شد، کارخانه‌های تولیدی متوقف خواهند شد، تولید یخ و برف در خانه‌ها و کارخانه‌ها قطع خواهد شد و در مناطق گرم، مردم دچار رنج خواهند شد.

اگر اسراف در استفاده از برق متوقف نشود، ادارات دولتی و غیر دولتی از فعالیت باز خواهند ماند و ماشین حرکت کشور دچار وقفه و مانع خواهد شد؛ مانند بانک‌ها، پروازهای هوایی، سیستم‌های مخابراتی و تلفنی، و کشور با بحران روبه‌رو خواهد شد.

در کشورهای پیشرفته نیز دولت‌ها از وقت‌به‌وقت به شهروندان خود توصیه می‌کنند که در مصرف برق صرفه‌جویی کنند. و هیچ دولتی در دنیا از خطرات این موضوع مستثنا نیست.

در هدایت‌های اسلامی، به ما دستور داده شده است که هنگام شب، چراغ‌های خود را خاموش کنیم، تا از فساد و اسراف جلوگیری شود.

در حدیث شریف آمده است: (عَنْ جَابِرٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَنَّهُ قَالَ « غَطُّوا الْإِنَاءَ وَأَوْكُوا السَّقَاءَ وَأَغْلِقُوا الْبَابَ وَأَطْفِئُوا السَّرَاجَ »). صحیح مسلم (۱۰۵/۶)

ترجمه: از حضرت جابر رضی الله عنه روایت است، که او از پیامبر صلی الله علیه و سلم نقل می‌کند که فرمودند: ظرف‌هایتان را ببوشانید، مشک را با بند ببندید، درها را ببندید، و چراغ را خاموش کنید.

در لفظی دیگر آمده است: « إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ - أَوْ أُمْسِيَّتُمْ ... وَأَطْفِئُوا مَصَابِيحَكُمْ ». صحیح مسلم (۱۰۶/۶)

ترجمه: هنگامی که شب فرا رسیده یا زمانی که شب کردید... چراغ‌های خود را خاموش کنید.

در مورد اسراف در روشنایی‌ها نیز فقهای کرام توصیه‌هایی دارند و می‌فرمایند: وقتی شب فرا رسیده... از آن‌جا که اسراف در مصرف برق کاری ناروا و حرام است، فقهای کرام فرموده‌اند که وقتی نماز عشاء ادا شد و وقت فرض نماز پایان یافت، چراغ‌های مسجد باید خاموش شوند؛ زیرا این اسراف است.

علامه ابن نجیم رحمه الله نوشته است: (وَلَا يَجُوزُ أَنْ يُزَادَ عَلَى سِرَاجِ الْمَسْجِدِ لِأَنَّ ذَلِكَ إِسْرَافٌ سَوَاءٌ كَانَ ذَلِكَ فِي رَمَضَانَ أَوْ غَيْرِهِ)

البحر الرائق (۲۳۲/۵)

ترجمه: جایز نیست که چیزی بر چراغ مسجد افزوده شود، چون این کار اسراف است؛ خواه در ماه رمضان باشد یا غیر آن.

در فتاوی عالم‌گیری آمده است: (وَلَا يَجُوزُ أَنْ يُتْرَكَ فِيهِ كُلُّ اللَّيْلِ) الفتاوى الهندية (۴۵۹/۲)

ترجمه: جایز نیست که چراغ (مسجد) در تمام شب روشن بماند.

هرگاه روشنایی بیش از حد نیاز در مسجد اسراف و ممنوع باشد، پس در خانه‌ها، دکان‌ها، مارکت‌ها، هتل‌ها و جاده‌ها به طریق اولی این عمل حرام و ناروا خواهد بود.

متأسفانه برخی افراد چراغ‌های خانه را تمام شب روشن نگه می‌دارند، چراغ‌های هتل‌ها را روشن نگه می‌دارند، و در کوچه‌ها نیز بی‌نیازانه چراغ‌ها را روشن می‌گذارند. صاحبان کارخانه‌ها نیز چراغ‌ها را روشن می‌گذارند و آن‌ها را خاموش نمی‌کنند. برخی افراد وسایل برقی مانند کولر، ماشین لباس‌شویی، یخچال را پیوسته روشن می‌گذارند و هیچ‌گاه آن‌ها را خاموش نمی‌کنند و همیشه به برق متصل‌اند.

این کار از یک سو اسراف است که اسلام از آن نهی کرده است، و از سوی دیگر، ضررها و زیان‌های دیگری نیز دارد؛ مانند افزایش شدید هزینه‌های مالی برق.

کسی که در برق اسراف می‌کند، هزینه‌های سنگینی برایش می‌رسد که به اقتصاد او آسیب می‌زند.

به سبب اسراف در مصرف برق از سوی ثروتمندان، تمام افراد ناتوان و بی‌چاره، متحمل پیامد گناه اعمال آن‌ها می‌شوند.

استفاده اسراف‌آمیز از برق باعث می‌شود که فشار زیادی بر شبکه وارد شود، و در بسیاری از مناطق خاموشی‌های طولانی‌مدت برق به وجود می‌آید؛ در نتیجه، حتی آن افرادی هم آسیب می‌بینند که در استفاده از برق صرفه‌جویی می‌کنند. همچنین در برخی جاها تجهیزات برقی می‌سوزند و از بین می‌روند که تعمیر یا جایگزینی آن‌ها زمان‌گیر است و دولت نیز متحمل خسارات بی‌مورد می‌شود.

بنابراین، از تمام شهروندان کشور محترمانه تقاضا می‌شود که در استفاده از برق، از اسراف خودداری نمایند و توصیه‌های زیر را عملی کنند:

- همه باید اعضای خانواده و فرزندان خود را از پیامدهای بد و زیان‌بار اسراف آگاه کنند و به آن‌ها توصیه نمایند که در همه چیز، به‌ویژه در مصرف آب و برق، از اسراف پرهیز کنند.
 - مصرف برق را در اتاق‌های غیرضروری قطع نمایید و برق پیش روی خانه‌ها، مغازه‌ها و کوچه‌ها را خاموش کنید.
 - سعی کنید از لامپ‌هایی استفاده کنید که مصرف پایین‌تری دارند؛ مانند لامپ‌های فلورسنت (LED) با وات پایین، مثلاً ۱۲ وات، ۱۴ وات و مانند آن‌ها.
 - از نصب قندیل‌ها خودداری نمایید و برای شب‌ها از لامپ‌های مخصوص استفاده کنید.
 - تلاش نمایید در کنار برق آبی، سیستم برق خورشیدی را نیز فعال سازید، زیرا از یک سو از مصرف بی‌مورد پول جلوگیری می‌شود و از سوی دیگر، فشار بر برق عمومی آبی کاهش می‌یابد.
 - کوشش کنید از وسایل برقی ای استفاده کنید که با انرژی خورشیدی کار می‌کنند، مانند: یخچال خورشیدی، لامپ‌های خورشیدی، آب‌گرم‌کن‌های خورشیدی، ماشین‌های لباس‌شویی خورشیدی، بویلرهای خورشیدی یا گازی، و مانند آن‌ها.
 - در صورت نیاز، کوشش کنید کولرها را با حد اعتدال به کار ببرید و از روشن کردن پنکه‌های زیاد خودداری نمایید.
- تمام لامپ‌ها را بدون ضرورت خاموش نمایید.
- در خانه، مغازه، هتل و سایر مکان‌ها وسایل و تجهیزات برقی خود را با دقت بررسی کنید؛ اگر مشکلی در آن‌ها وجود دارد و باعث مصرف بیش از حد برق می‌شود، آن‌ها را اصلاح نمایید.

در تابستان، پس از شست‌وشوی لباس‌ها، به‌جای استفاده از خشک‌کن ماشین، آن‌ها را زیر نور آفتاب خشک کنید.

أقول قولي هذا، أستغفر الله لي ولكم ولسائر المسلمين بحرمة سيدنا محمد صلى الله عليه وسلم تسليماً كثيراً.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.